

Lissabonin sopimus

JÄSENVAIKUTUS KANSALAISTEN ROOLIIN

Sisältö

Lissabonin sopimuksen taustaa	2
Lissabonin sopimus vahvistaa demokratiaa	2
Lissabonin sopimus vaikuttaa monilla politiikan osa-alueilla	5
Kansalaisaloite lisää demokratiaa	9
Parlamentin asema vahvistuu neuvoston rinnalla	13
Eurooppa-neuvosto ja EU-presidentti	19
Pääministeri edustaa Suomea	20
EU:n ulkoministeri selkeyttää unionin suhteita kansainvälisiin organisaatioihin	25
Kysymyksiä ja vastauksia	28
Miksi Eurooppa tarvitsee Lissabonin sopimusta?	28
Lisääntykö Brysselissä tehtävien päätösten määrä?	29
Luodaanko Lissabonin sopimuksella eurooppalainen supervaltio?	30
Saavatko kansalliset parlamentit lisää sananvaltaa EU:ssa?	30
Selkeyttääkö Lissabonin sopimus EU:n julkikuvaa maailmalla?	31
Vaarantaako Lissabonin sopimus julkiset palvelut?	31

Lissabonin sopimuksen taustaa

Lissabonin sopimus tuli voimaan joulukuussa 2009. Sopimuksella uudistetaan Euroopan unionin päätöksentekoa ja toimintaa.

Lissabonin sopimus vahvistaa demokratiaa

Lissabonin sopimuksen tavoitteena on uudistaa EU:n toimielinjärjestelmä ja kehittää unionin

- avoimuutta,
- hyvää hallintoa,
- toimintakykyä ja
- demokratiaa eli kansanvaltaisuutta.

Lissabonin sopimuksessa vahvistetaan seuraavia demokratian periaatetta:

- EU:n toimielinten on kohdeltava kansalaisia yhdenvertaisesti
- Euroopan parlamentin roolia ja kansallisten parlamenttien asemaa päätöksenteossa on lisättävä
- Kansalaisten ja EU:n toimielinten vuorovaikutusta on kehitettävä

”Lissabonin sopimus tulee ratifioida, jotta unionista tulee iskuvalmiimpi ja demokraattisempi.”

Olli Rehn, talouskomissaari (Helsingin Sanomat 8.5.2010)

Tulevaisuudessa EU:n pitäisi ratkaista muun muassa seuraaviin asioihin liittyviä ongelmia:

- energiansaannin turvaaminen
- ilmastonmuutos
- talouden globalisaatio
- turvallisuus
- väestönkehitys

EU:n jäsenvaltiot eivät pysty yksin käsittelemään näin suuria asioita, vaan niiden ratkaisemisessa tarvitaan EU-tason toimia. Haasteet edellyttävät EU:lta uudistumista.

”Kansainvälisesti vahva ja toimintakykyinen unioni on Suomen etujen mukainen. Suomen selkeänä tavoitteena tuleekin siten olla unionin kehittäminen entistä tehokkaammaksi ja yhtenäisemmäksi. Tässä suhteessa otettiin merkittävä askel, kun Lissabonin sopimus hyväksyttiin.”

Matti Vanhanen, pääministeri (Valtioneuvosto / Puheet)

Lissabonin sopimus vaikuttaa monilla politiikan osa-alueilla

EU vaikuttaa moniin arjen asioihimme. Lissabonin sopimuksen seurauksena EU:lla on paremmat mahdollisuudet esimerkiksi torjua ilmastonmuutosta ja turvata energian toimitusvarmuus.

Seuraavassa muutamia esimerkkejä osa-alueista, joihin Lissabonin sopimus tuo parannuksia:

1. Aluepolitiikka

Lissabonin sopimus vahvistaa EU:n alueellista, sosiaalista ja taloudellista yhteenkuuluvuutta. Alueiden roolia vahvistetaan. EU:lla on toimivalta vain asioissa, joissa EU:n tason toimet ovat tehokkaampia kuin kansallisen tason toimet.

2. Energia

Lissabonin sopimus edistää kestävien ja kilpailukykyisten energialähteiden käyttöä sekä auttaa EU:ta turvaamaan energian saannin. Jos jollakin jäsenvaltiolla on ongelmia energiansaannissa, muut jäsenvaltiot auttavat energiahuollossa.

3. Ilmastonmuutos ja ympäristö

Ilmastonmuutos on yksi suurimpia uhkia nykymaailmassa. Kansainvälinen työ ilmastonmuutoksen torjumiseksi ja kestävä kehityksen tukemiseksi on yksi EU:n ympäristöpolitiikan keskeisimmistä tavoitteista. Lissabonin sopimus tehostaa EU:n toimintaa ilmastonmuutosta vastaan ja ympäristön puolesta.

4. Julkiset palvelut

Unioni tunnustaa kansalaisten oikeuden saada kansallisten lakien ja käytäntöjen mukaisia palveluja. EU kunnioittaa tätä oikeutta sosiaalisen ja alueellisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi.

5. Kansanterveys

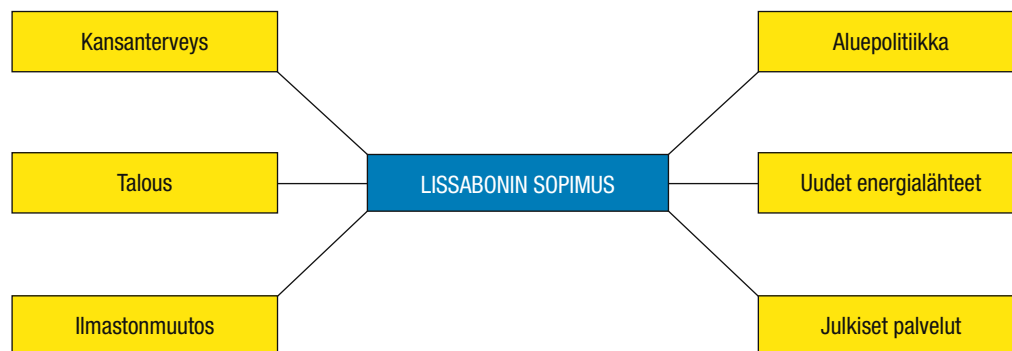
Lissabonin sopimuksessa on toimia, joilla halutaan suojella kansanterveyttä. Jäsenvaltiot voivat toimia entistä tehokkaammin ja yhtenäisemmin esimerkiksi vakavien kansainvälisten terveysuhkien kuten lintuinfluenssan yhteydessä.

6. Talous

Lissabonin sopimus helpottaa euroalueen toimintaa. Komissio voi antaa varoituksen, jos jokin jäsenvaltio ei noudata talousarviota koskevaa kurinalaisuutta ja vaarantaa euroalueen toiminnan.

TEHTÄVÄ

Keskustelkaa ryhmässä: Minkälaisia muutoksia omalla alueellanne on tapahtunut vuoden 2010 alusta? Voisiko muutoksista jokin liittyä Lissabonin sopimukseen?

Kansalaisaloite lisää demokratiaa

Lissabonin sopimus vahvistaa unionin demokratian, avoimuuden ja hyvän hallinnon periaatteita. Sopimus pyrkii parantamaan osallistuvan demokratian edellytyksiä ja vahvistaa Euroopan parlamentin toimivaltaa.

Kansalaisaloitteen avulla jäsenmaiden kansalaiset voivat osallistua suoraan unionin toimeenpanoelimen, Euroopan komission, päätöksentekoon. Aloitteen avulla kansalaiset voivat ilmaista mielipiteensä EU-asioista ja esittää käsiteltäväksi itselleen tärkeitä asioita. Aloitteen käyttöönotto voi myös vahvistaa eri EU-maiden kansalaisten välistä vuorovaikutusta.

Komissio voi ottaa aloitteen tutkittavaksi, jos sillä on vähintään miljoona allekirjoittajaa. Allekirjoittajia on oltava vähintään kolmasosasta EU:n jäsenmaita. Kustakin EU-maasta vaaditun allekirjoitusten määrän on oltava suhteessa maan kokoon ja sen europarlamenttiedustajien määrään. Esimerkiksi pienimmistä EU-maista olisi saatava vähintään 4 500 allekirjoitusta ja suurimmasta eli Saksasta 72 000.

Kansalaisaloitteen järjestäjän on pyydettävä komissiota tarkistamaan aloitteen hyväksyttävyyden, kun kolmesta jäsenmaasta on saatu kerättyä yhteensä 300 000 allekirjoitusta. Sen jälkeen komissio päättää, kuuluuko aloite sen toimivaltaan. Aloitteen järjestäjillä on vuosi aikaa kerätä allekirjoitukset.

Tuenilmauksissa on ilmoitettava mm. osoite, syntymäaika, kansalaisuus sekä henkilötunnus. Kansalaisaloitteen järjestäjän on ilmoitettava aloitteen rahoittajat.

Jos aloite hyväksytään, komissiolla on neljä kuukautta aikaa tarkastella sitä. Komissio joko tekee lainsäädäntöehdotuksen, käynnistää asiasta tutkimuksen tai tarvittaessa päättää olla ryhtymättä jatkotoimiin. Päätös on perusteltava julkisesti.

”Maailmassa on vain muutamia maita, joissa kansalaisaloitetta käytetään toistuvasti. Hyvän hallinnon ja demokratian puolestapuhujina EU:n ja Suomen pitää näyttää esimerkkiä ja pitää huoli siitä, että molemmat voi pian lisätä tuohon harvalukuisen joukkoon.”

Anneli Jäätteenmäki, Euroopan parlamentin jäsen (Suomenmaa 26.2.2010)

Jos Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyvät ehdotetut säännöt vuoden 2010 loppuun mennessä, voidaan ensimmäiset aloitteet esittää jo vuonna 2011.

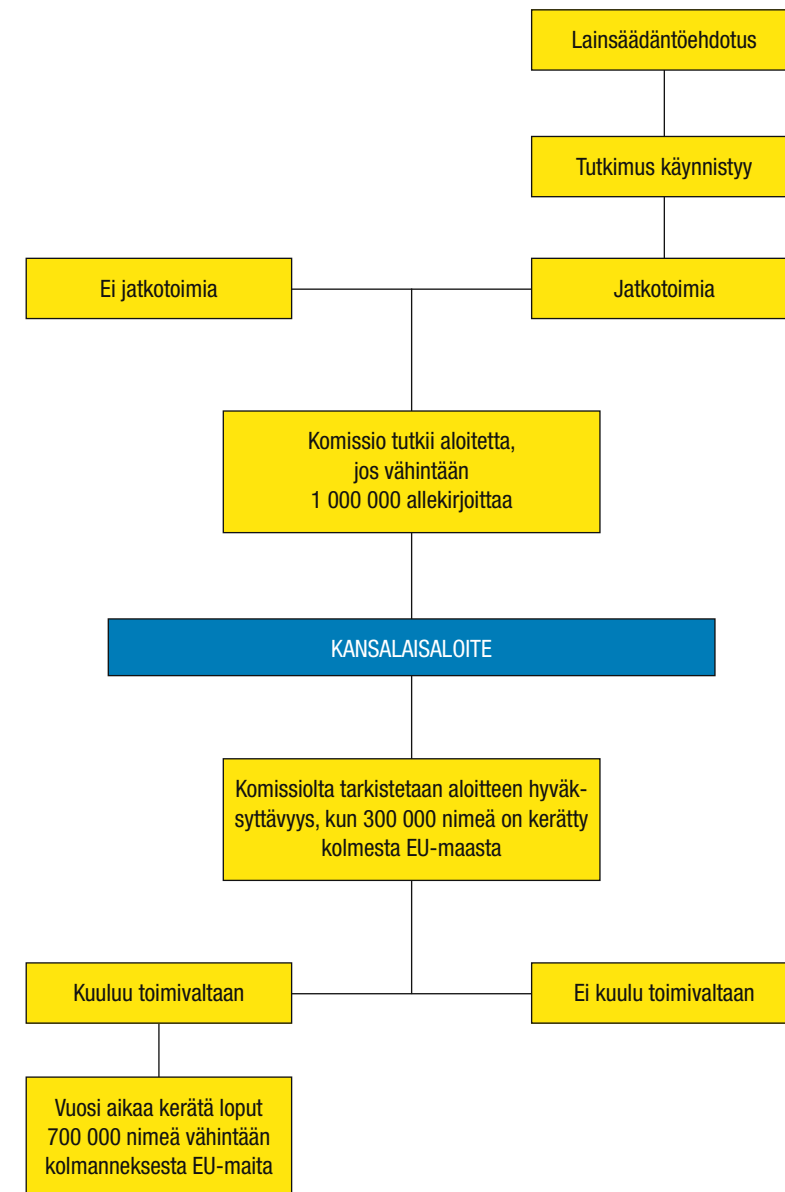
Kansalaisaloitteen lisäksi Lissabonin sopimuksessa korostetaan myös kuulemismenettelyä. Vuoropuhelua järjestöjen, kansalaisyhteiskunnan, työmarkkinaosapuolten sekä uskonnollisten ja ei-uskonnollisten järjestöjen kanssa pidetään tärkeänä.

Kansalaisaloite:

- Tarkoituksena on lisätä demokratiaa EU:n päätöksenteossa sekä lisätä kansalaisten osallistumista.
- Vähintään miljoona allekirjoittajaa, jotka tulevat vähintään kolmasosasta EU:n jäsenmaita.
- Aloitteen järjestäjillä on vuosi aikaa kerätä tarvittava määrä allekirjoituksia.
- Komission on ratkaistava, tekeekö se lainsäädäntöehdotuksen, käynnistetäänkö asiasta tutkimus vai päättääkö se olla ryhtymättä jatkotoimiin.
- Ensimmäiset aloitteet voidaan tehdä mahdollisesti jo vuonna 2011.

TEHTÄVÄ

Keskustelkaa ryhmässä: Mistä asiasta ryhmänne haluaisi tehdä kansalaisaloitteen? Mitkä olisivat niitä argumentteja, joilla aloitetta perustelisitte? Minkälaisille ryhmille kohdentaisitte vetoituksen allekirjoittamiseen?

Parlamentin asema vahvistuu neuvoston rinnalla

Lissabonin sopimuksella sekä Euroopan parlamentin että kansallisten parlamenttien asema vahvistuu. Sopimuksella selkeytetään myös EU:n ja sen jäsenvaltioiden toimivallan jakoa.

Euroopan parlamentin kokoonpanoa supistetaan. Parlamentissa tulee olemaan enintään 751 jäsentä, jäsenvaltiota kohden enintään 96 ja vähintään kuusi. Suomesta valitaan jatkossakin 13 parlamentaarikkoa.

Euroopan unionin neuvosto edustaa edelleen jäsenvaltioiden hallituksia. Se käyttää lainsäädäntö- ja budjettivaltaa parlamentin kanssa. Neuvosto säilyttää myös asemansa yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan johtajana ja talouspolitiikan koordinoijana.

Lainsäädäntötyön pääsäännöksi tulee niin sanottu tavallinen lainsäätämisyjärjestys. Ehdotukset säädöksiä antaa edelleen Euroopan komissio. Jäsenmaiden hallitusten edustajista muodostuva neuvosto sekä Euroopan parlamentti ovat lainsäätäjät. Euroopan parlamentin on myös hyväksyttävä kaikki kansainväliset sopimukset, jotka koskevat tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen mukaisia aloja. Kun tämä menettelytapa laajenee entistä useammille aloille, Euroopan parlamentin asema neuvoston rinnalla vahvistuu.

Euroopan parlamentti saa myös lisää valtaa päättää EU:n budjetista. Parlamentti ja neuvosto päättävät yhdessä kaikista menoista. Aiempi erottelu niin sanottuihin pakollisiin menoihin ja ei-pakollisiin menoihin lopetetaan.

Suurimman muutoksen Lissabonin sopimus tuo päätöksentekomenettelyyn. Neuvosto tekee päätökset määräenemmistöllä, ellei perussopimuksessa määrätä, että päätöksen on oltava yksimielinen. Käytännössä määräenemmistöpäätöksiä tehdään vastedes useammilla aloilla.

Esimerkiksi rikosoikeudellisessa yhteistyössä voidaan soveltaa määräenemmistöä, jotta vaikkapa EU:n ympäristöpolitiikan tehokkuutta on mahdollista tukea

Euroopan unionin neuvosto (ministerineuvosto)

- EU:n tärkein päätöksentekoeelin
- Edustaa jäsenvaltioita, ja sen kokouksiin osallistuu yksi ministeri kunkin jäsenvaltion hallituksesta
- Esityslistalla olevat aiheet ratkaisevat, mitkä ministerit osallistuvat kokoukseen
- Kullakin ministerillä on jäsenvaltionsa hallitusta sitovat valtuudet. Ministerin allekirjoitus on hänen jäsenvaltionsa koko hallituksen allekirjoitus
- Ministeri on vastuussa oman maansa kansanedustuslaitokselle ja sen edustamille kansalaisille

myös rikosoikeudellisin keinoin. Tämä tehostaa unionin päätöksentekokykyä. Yksimielisyyttä edellytetään yhä muun muassa joissakin sosiaalipolitiikkaa ja verotusta koskevilla asioissa.

Päätöksiä tehtäessä määrävähemmistössä on oltava vähintään neljä EU-maata, jotta väkiluvultaan suurimmat EU-maat eivät pienellä joukolla voisi esittää päätöksentekoa. Suomen suhteellinen painoarvo EU-maiden kesken säilyy ennallaan. Pienikin määrä jäsenvaltioita voi esittää vastalauseensa päätökseen. Neuvosto pyrkii tämän jälkeen saamaan aikaan molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun. Tämä järjestelmä lisää unionin avoimuutta ja tehokkuutta.

Unionin toimielinten ja virastojen velvollisuutta antaa tietoja ja tiedottaa toiminnastaan laajennetaan. Avoimuus lisääntyy erityisesti neuvoston lainsäädäntötyössä. Neuvoston istunnot ovat avoimia, kun neuvosto käsittelee esityksiä ja äänestää niistä.

Euroopan parlamentti

- Hyväksyy EU:n lainsäädäntöä. Se jakaa monilla aloilla lainsäädäntövallan yhdessä Euroopan unionin neuvoston kanssa
- Valvoo kaikkia EU:n toimielimiä ja komissiota
- Valtuudet hyväksyä tai hylätä komission jäsenten nimitykset sekä oikeus antaa koko komissiolle epäluottamuslause
- Jakaa neuvoston kanssa budjettivallan ja voi vaikuttaa EU:n varojen käyttöön. Talousarviomenettelyn päätteeksi se hyväksyy tai hylkää talousarvion

Euroopan komissio

- Edustaa ja puolustaa koko EU:n etuja
- Laatii EU:n säädösehdotuksia, jotka se esittää Euroopan parlamentille ja neuvostolle
- EU:n toimeenpaneva elin, joka on vastuussa parlamentin ja neuvoston tekemien päätösten täytäntöönpanosta
- Huolehtii mm. EU:n politiikan toteuttamisesta, unionin ohjelmien hallinnoinnista ja varainhoidosta

Euroopan parlamentin asema vahvistuu:

- Euroopan parlamentista tulee tasaveroinen lainsäätävä neuvoston kanssa yhä useammilla aloilla.
- Tavalliseen lainsäätämismenettelyyn siirrytään lähes 50 asiassa, mm. maatalouspolitiikassa, poliisiyhteistyössä ja rikosoikeudellisessa yhteistyössä
- Parlamentin budjettivalta laajenee koskemaan kaikkia EU:n menoja.
- Parlamentin toimivalta kansainvälisten sopimusten hyväksymisessä laajenee.
- Eurooppa-neuvosto ottaa huomioon Euroopan parlamentin vaalien tuloksen valitessaan komission puheenjohtajan.

Eurooppa-neuvosto ja EU-presidentti

Eurooppa-neuvosto

- EU:n ylin poliittinen elin
- Tehtävänä on määritellä EU:lle yleiset poliittiset suuntaviivat
- Kokoontuu virallisesti vähintään kaksi kertaa vuodessa
- Kokouksiin osallistuvat EU-maiden valtionpäämiehet ja Euroopan komission puheenjohtaja
- Eurooppa-neuvostolle valittiin marraskuussa 2009 ensimmäinen pysyvä puheenjohtaja, EU-presidentti

Lissabonin sopimuksen keskeisin uudistus on valtionpäämiesten huipukokouksen eli Eurooppa-neuvoston muuttuminen viralliseksi toimielimeksi. Eurooppa-neuvosto ei toimi lainsäätäjänä, mutta voi tehdä sitovia päätöksiä. Se tarjoaa mahdollisuuden ratkaista vaikeita kysymyksiä ja osoittaa EU:lle yleisiä poliittisia suuntaviivoja.

”Lissabonin sopimuksen mukana saimme myös ns. yhteisvastuulausekkeen, joka kattaa nimenomaisesti laajan turvallisuuden piiriin kuuluvia kysymyksiä. Se on osoitus jäsenmaiden keskinäisestä solidaarisuudesta, joka heijastuu niin diplomaattisina toimina kuin aktiivisuutena ja päättäväisyytenä kaikissa turvallisuuden alaan kuuluvissa kysymyksissä.”

Matti Vanhanen, pääministeri (Valtioneuvosto / Puheet)

Pääministeri edustaa Suomea

Suomen jäsen Eurooppa-neuvostossa ja edustaja Eurooppa-neuvoston kokouksissa on pääministeri.

Pääministeri myös johtaa Suomen valtuuskuntaa Eurooppa-neuvostossa. Pääministeriä voi avustaa ministeri, jonka hallinnonalaan kuuluvia asioita huipukokous käsittelee.

Eduskunta saa tietoja pääministeriltä Eurooppa-neuvostossa käsiteltävistä asioista. Eduskunnalle toimitetaan aina myös kirjallinen selvitys Eurooppa-neuvoston kokouksen keskeisistä asioista.

Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja, niin sanottu EU-presidentti, valitaan kahden ja puolen vuoden kaudeksi kerrallaan. Tehtävään valittiin marraskuussa 2009 belgialainen Herman Van Rompuy.

Puheenjohtajan tehtävänä on muun muassa valmistella Eurooppa-neuvoston kokouksia, huolehtia toiminnan jatkuvuudesta ja edistää yhteisymmärrystä. Puheenjohtaja ei saa samanaikaisesti hoitaa kansallisia tehtäviä.

Lissabonin sopimuksen päätavoitteet

- EU:n demokraattisuutta ja avoimuutta lisätään
 1. vahvistamalla Euroopan parlamentin ja kansallisten parlamenttien asemaa,
 2. lisäämällä kansalaisten mahdollisuuksia ilmaista mielipiteensä ja
 3. selkeyttämällä tehtävänjakoa EU:n ja sen jäsenvaltioiden välillä.
- EU:n tehokkuutta parannetaan
 1. yksinkertaistamalla työskentelymenetelmiä ja äänestysääntöjä,
 2. tehostamalla toimielimiä ja
 3. parantamalla EU:n kykyä toimia sille tärkeimpien tavoitteiden saavuttamiseksi.
- EU:n arvoja edistetään, perusoikeuskirja sisällytetään EU:n lainsäädäntöön, otetaan käyttöön uusia solidaarisuutta edistäviä järjestelmiä ja parannetaan jäsenmaiden kansalaisten suojelua.
- Sopimus edistää unionin arvoja ja etuja. Samalla otetaan huomioon jäsenvaltioiden erityiset intressit ulkosuhteissa. Unioni pystyy viestimään selkeästi eri puolilla maailmaa olevien yhteistyökumppaneidensa kanssa.

LÄHTEET:

Euroopan unionin neuvosto: <http://www.consilium.europa.eu/>

Eurooppatiedotus: <http://www.eurooppatiedotus.fi>

Europa-sivusto: http://europa.eu/index_fi.htm

Tilastokeskus: <http://www.stat.fi/til/euvaa/index.html>

Valtioneuvosto: <http://valtioneuvosto.fi/eu/fi.jsp>

JULKAISIJA Maaseudun Sivustysliitto
RAHOITTAJA Ulkoministeriön valtionapu
TEKSTI Ajatuspaja e2
ULKOASU JA TAITTO Juha Rätty /www.j-form.fi
KUVAT Euroopan komissio
PAINOPAIKKA Aksidenssi Oy, Helsinki
2010

Tämä opas syntyi mielenkiinnosta vuonna 2009 voimaan tulleeseen Lissabonin sopimukseen. Mitä se merkitsee tavalliselle kansalaiselle?

Lissabonin sopimuksen tavoitteena on kehittää unionin avoimuutta, hyvää hallintoa, toimintakykyä ja kansanvaltaisuutta.

Yksi tärkeimmistä rakenteellisista uudistuksista on kansalaisaloitteen käyttöön otto. Kansalaisaloitteen avulla jäsenmaiden kansalaiset voivat osallistua suoraan unionin toimeenpanoelimen, Euroopan komission, päätöksentekoon.

Aloitteen avulla kansalaiset voivat ilmaista mielipiteensä EU-asioista ja esittää käsiteltäväksi itselleen tärkeitä asioita.

Kansalaisilta ja järjestöiltä tämä edellyttää tutustumista uusiin vaikutusmahdollisuuksiin ja niiden rohkeaa käyttöön ottoa.

